

2022-04-21

Till
Mark- och miljödomstolen
Nacka tingsrätt
mmd.nacka.avdelning3@dom.se

Överklagande av Nacka kommunfullmäktiges beslut att anta detaljplan för del av Ryssbergen, målnummer P 2053-22

Naturskyddsföreningen i Nacka (nedan föreningen) utvecklar här sin talan.

Yrkanden

Föreningen yrkar att Mark- och miljödomstolen upphäver Nacka kommuns beslut att anta detaljplanen. Detaljplanen inklusive miljökonsekvensbeskrivningen lever inte upp till plan- och bygglagens och miljöbalkens krav och bör underkännas.

Föreningen yrkar förhandling på syn på plats för att domstolen bättre ska kunna förstå Ryssbergens värden och konsekvenserna av planförslaget.

Bakgrund

Ryssbergen har av Skogsstyrelsen beskrivits som "ett Tyresta Nationalpark i miniatyr" och är "Stockholms närmaste urskog" belägen bara 5 km fågelvägen från Sergels torg. Den har i flera inventeringar konstaterats ha mycket höga naturvärden med en stor mängd rödlistade och fridlysta arter.

Redan på 1970-talet började stora delar av skogsområdet Ryssbergen naggas och minska i areal när Värmdöleden byggdes. Nyligen försvann ytterligare ca en hektar naturmark med höga naturvärden när Svindersviksbron och tunneln byggdes.

Hela Ryssbergen var länge avsatt som grönområde i Nacka kommuns översiktsplaner.

2005 påbörjade Nacka kommun planeringen av Svindersviksbron. Nacka kommun lät då Skogsstyrelsen göra en nyckelbiotopsinventering av Ryssbergen. Resultatet blev att en stor del

av Ryssbergen registrerades som nyckelbiotop och naturvärde. Skogsstyrelsen beskriver Ryssbergen som ”ett Tyresta nationalpark i miniatyr”. Under 2008 genomförde Pro Natura på Nacka kommuns uppdrag en inventering av naturvärdesträd i Ryssbergen. Pro Natura beskriver i sin inventering ett stort antal naturvärdesträd och ett stort antal rödlistade arter och andra naturvärdesarter i området.

Vid detta lag var alltså Ryssbergens mycket höga och unika naturvärden kända.

Svindersviksbron var omdebatterad och en stark opinion för att bevara Ryssbergen utvecklades. Detaljplanen för Svindersviksbron antogs av Nacka kommunfullmäktige 2011. Detaljplanen överklagades av föreningen och andra föreningar till Mark- och miljödomstolen som biföll överklagandet men Nacka kommun överklagade i sin tur till Mark- och miljööverdomstolen som biföll Nacka kommun och planen kunde träda i laga kraft 2013.

Under planeringen av Svindersviksbron lovade den politiska majoriteten i Nacka kommun att resten av Ryssbergen ska bli naturreservat. Då var hela Ryssbergen markerat som naturområde i översiktsplanen och det fanns inga kända planer på bebyggelse i Ryssbergen.

I februari 2016 antogs startpromemorian för detaljplanen på delegation av planchef och exploateringschef. Den då aktuella översiktsplanen för Nacka kommun redovisade hela naturområdet Ryssbergen som naturområde. Startpromemorian var alltså i strid mot gällande översiktsplan. Under 2017 togs en ny översiktsplan fram där området för Ryssbergens detaljplan nu redovisades som bebyggelseområde. I den nu aktuella översiktsplanen står att resten av Ryssbergen ska bli naturreservat, vilket kommunen inte lever upp till med nuvarande förslag.

På uppdrag av Nacka kommun gjorde ÅF en inventering i planområdet 2015 inför detaljplanarbetet, *Naturinventering med fokus på värdefulla träd, tillhörande del av detaljplan på Ryssbergen*.

2016 fastställdes vägplanen för Trafikplats Kvarnholmen som tog ytterligare naturmark i anspråk.

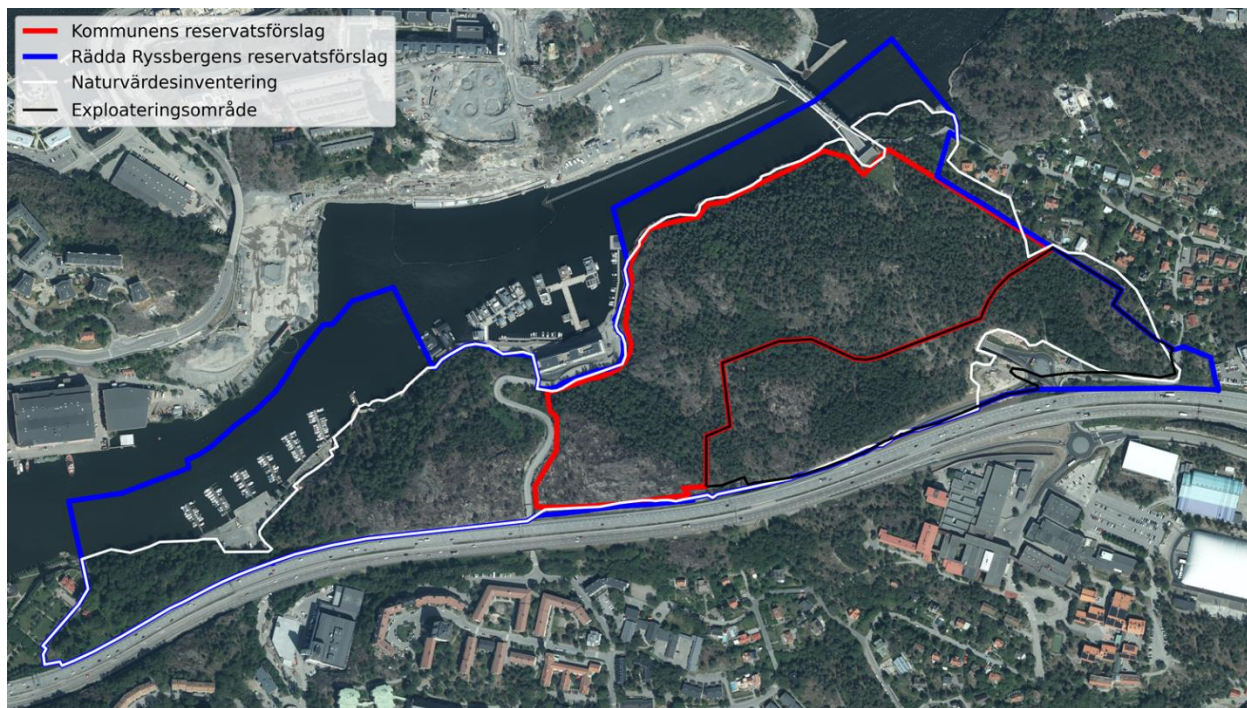
Under 2016–2017 gjorde Calluna AB en naturvärdesinventering enligt SIS-standard, *Naturvärdesinventering och insektsinventering i Ryssbergen*. Inventeringen gjordes inför arbetet med naturreservatet. I juni 2018 brann delar av Ryssbergen och en kompletterande insektsinventering i brandområdet gjordes 2019.

Under samråd och granskning av detaljplanen kom ett stort antal yttranden in. Under granskningsskedet lämnade ca 250 privatpersoner in yttranden där merparten var kritiska till detaljplanen och ville att planarbetet skulle avbrytas och förespråkade att hela Ryssbergen skulle bevaras som naturområde. Länsstyrelsen var mycket kritisk till planförslaget.

Samtidigt med detaljplanen tog Nacka kommun fram ett förslag till naturreservat för en del av Ryssbergen, alltså inte resten av Ryssbergen utanför detaljplaneområdet utan en mindre del av området (ca 44 % av Ryssbergens totala yta).

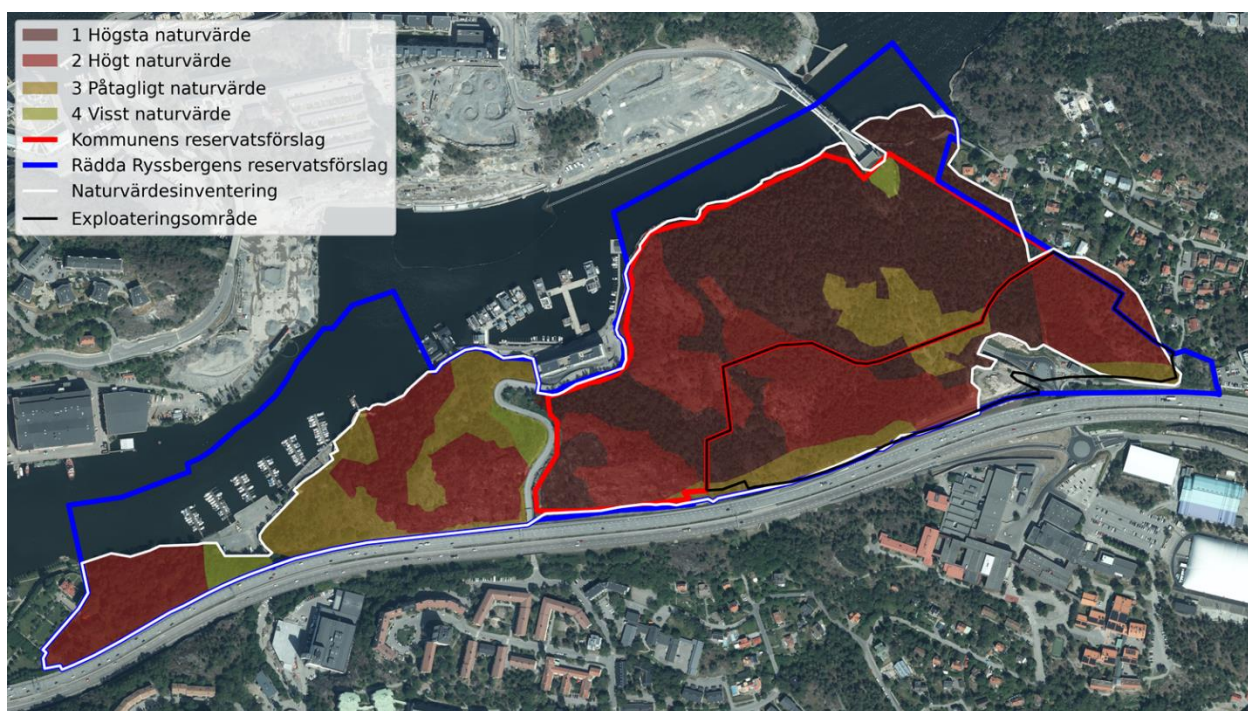
Förslaget till naturreservat var ute på samråd parallellt med granskningen av detaljplanen och ett stort antal yttranden inkom från allmänheten med kritik om att naturreservatet även borde omfatta detaljplaneområdet. Länsstyrelsen menade i sitt samrådsyttrande över naturreservat Ryssbergen att detaljplaneområdet borde införlivas i det planerade naturreservatet.

Kartan nedan visar Nacka kommuns förslag till naturreservat och områdena för detaljplan Ryssbergen och Östra Vikdalen. Nacka kommuns förslag till naturreservat skyddar bara 44% av det område som inventerades av Calluna 2016–2017. Callunas inventering täckte hela det område vi menar med Ryssbergen. Kartan visar också det område som föreningen tillsammans med andra föreningar i nätverket Rädda Ryssbergen föreslagit som naturreservat.

Figur 1. Kartan visar Nacka kommuns reservatsförslag (röd färg), område för detaljplaner (svart färg) samt gräns för vilket område som naturvärdesinventerades av Calluna AB 2016–2017 (vit färg).

Callunas naturvärdesinventering visade, liksom de tidigare inventeringarna, på Ryssbergens mycket höga naturvärden. De tidigare inventeringarna genomfördes innan den nu etablerade standarden för naturvärdesinventeringar, SIS standard 199000:2014, *Naturvärdesinventering avseende biologisk mångfald (NVI) – genomförande, naturvärdesbedömning och redovisning*, hade tagits fram. Calluna bedömer att större delen av Ryssbergen har högt och högsta naturvärde, se karta nedan.

Figur 2. Kartan visar Callunas naturvärdesobjekt och områdena för detaljplanerna Ryssbergen och Östra Vikdalen samt Nacka kommuns reservatsförslag.

2018 beslutade Nacka kommun om start-PM för detaljplan Östra Vikdalen som också tar naturmark i Ryssbergen i anspråk. Denna detaljplan måste också tas i beaktande när man diskuterar detaljplanen för Ryssbergen och hur den totala påverkan blir för Ryssbergens natur och miljö.

Ryssbergens naturvärden

Ryssbergen är ett mycket varierat och vackert naturområde som består av en blandning av mycket gammal hällmarkstallskog, ädellövskog och blandskog. Efter en brand 2018 finns även ett brandområde med sällsynta brandgynnade arter. Ryssbergen är välkänt för sina höga naturvärden och jämförs ofta med Tyresta nationalpark då området hyser liknande naturvärden och ett stort antal sällsynta och hotade arter. Exempelvis har den mycket sällsynta och starkt hotade ragghorniga kamklobaggen en av sina få förekomster i landet i Ryssbergen.

Kombinationen av Ryssbergens närhet till innerstaden och den orörda trolska miljön gör Ryssbergen unik. De biologiska värdena är utmärkande jämfört med många andra skogar i Stockholms län och nationellt.

Stora delar av det planerade exploateringsområdet har konstaterats ha högt eller högsta naturvärde, naturvärdesklass 1 eller 2. Naturvärdesklass 1 beskrivs i standard för naturvärdesinventeringar på följande sätt: *Störst positiv betydelse för biologisk mångfald. Varje enskilt område med denna naturvärdesklass bedöms vara av särskild betydelse för att upprätthålla biologisk mångfald på nationell eller global nivå.*

Naturvärdesklass 2 beskrivs som följande: *Stor positiv betydelse för biologisk mångfald. Varje enskilt område med denna naturvärdesklass bedöms vara av särskild betydelse för att upprätthålla biologisk mångfald på regional eller nationell nivå.*

31 naturvårdsintressanta arter har observerats i exploateringsområdet. 11 av dessa är rödlistade. Flertalet naturvårdsarter är knutna till gammal tall (tallticka, grovticka, vintertagging, motaggsvamp, blomkålssvamp) eller död ved av tall (spillkråka, åttafläckig praktbagge, flagellkvastmossa), men några är beroende av lövträd och död ved av lövträd exempelvis ekticka, jättesvampmal och aspvadgnagare.

Skogsmarken inom planområdet har högt bevarandevärde enligt den naturvärdesinventering enligt SIS-standard som gjordes av Calluna 2016 och med en kompletterande insektsinventering 2017.

Stora delar av planområdet klassas dessutom som Natura 2000-naturtypen västlig taiga, vilken är en hotad och därmed särskilt skyddsvärd naturtyp enligt EU:s habitatnätverk Natura 2000.

I Ryssbergen finns en ovanligt stor mängd gamla träd och död ved jämfört med andra skogar i Stockholms län och nationellt. Enligt den inventering som ÅF gjorde, *Naturinventering med fokus på värdefulla träd, tillhörande del av detaljplan på Ryssbergen, Nacka kommun*, identifierades totalt 237 stycken värdeelement inom planområdet. Värdeelementen som identifierades var främst tallar i form av grov liggande död ved, gamla grova träd eller grov stående död ved. Även block, lodytor och småvatten identifierades inom planområdet. Mängden död ved har dessutom ökat markant i och med branden den 1 juni 2018 som bland annat påverkade de västra delarna av planområdet.

I Callunas inventering finns följande slutsats:

”Hela skogsområdet Ryssbergen bör betraktas som en värdekärna med högt bevarandevärde på grund av det generellt mycket höga naturvärdet, kontinuitet, orördhet, det stora antalet naturvårds och rödlistade arter och den stora sammanhängande arealen som förstärker naturvärdena. Hela inventeringsområdet bedöms vara ett landskapsobjekt för arealkrävande arter och bör skyddas i sin helhet.”

Ryssbergens natur är extra känslig för störningar genom sitt läge

I Underlaget Brandinsekter, Calluna AB, förs ett intressant resonemang om Ryssbergens känslighet: *”Insektspopulationerna i Ryssbergen är känsliga för förändringar, eftersom Ryssbergen ligger relativt isolerat i landskapet och hela området omges av antingen vatten eller bebyggelse och stora vägar (Johansson et al. 2018). Det isolerade läget i kombination med den begränsade arealen (ca 30 ha) gör även Ryssbergen mycket känsligt för påverkan från ett flertal faktorer, exempelvis från kanteffekter (Ewers & Didham 2008) eller från antropogena störningar, exempelvis buller (Bunkley et al. 2017) och ljusföroreningar (Owens & Lewis 2018).”*

Resonmenaget gäller i lika hög grad för mossor, lavar och svampar. Det kan inte nog understrykas att ifall Ryssbergen även i framtiden ska kunna hysa den stora biologiska mångfald som finns där idag får inte skogen minska i areal/omfattning. I synnerhet om man tar i beaktande den pågående och kommande exploateringen på centrala Nacka som innebär ytterligare förluster av biologiskt värdefulla skogsområden i Ryssbergens närhet, vilket innebär en förlust av både livsmiljöer och spridningslänkar. Den gröns infrastrukturen försvagas markant i och med byggandet av Nacka stad. Ryssbergen kommer alltså att bli än mer isolerat från andra större grönområden, som Nyckelviken, i och med den planerade byggnationen i centrala Nacka.

Planens konsekvenser för Ryssbergens naturvärden

Enligt vår uppfattning är det uppenbart att konsekvenserna av exploateringen enligt planförslaget innebär att irreparabla förluster av höga naturvärden går förlorade för all framtid och dessa förluster kan inte kompenseras. 500-årig naturskog kan inte ersättas. All naturskog/gammelskog bör ses som en ändlig resurs och är dessutom en bristvara i dagens Sverige beroende på att skogsnäringen i årtionden gått hårt åt naturskogar och fortsätter att avverka de sista resterna av naturskogar som ännu finns kvar.

Cirka 1,25 hektar mark med naturvärdesklass 1, 2,5 hektar mark med naturvärdesklass 2 och drygt en hektar mark med naturvärdesklass 3 försvinner om detaljplanen genomförs.

Av miljökonsekvensbeskrivningen framgår att ”Planförslaget bedöms sammantaget innebära stora negativa konsekvenser för områdets naturvärden då delar av ett naturvärdesobjekt med högsta naturvärde (klass 1) försvinner och flera objekt med högt naturvärde (klass 2) helt eller delvis försvinner. Då dessa naturvärdesobjekt utgör livsmiljö för många arter och då många arter är ytkrävande kan detta på sikt innebära förlust av biologisk mångfald.”

Vi vill här påpeka det så kallade yta/art-förhållandet, vilket kan sägas vara en generell regel om att det i större områden kan överleva fler arter än i ett mindre område samt att isolering av naturområden leder till en lägre biologisk mångfald. Detta är ett ekologiskt samband/begrepp som sedan länge är fastställt inom ekologisk forskning.

För alla livsmiljöer finns tröskelvärden där även små förluster av yta kan orsaka dramatiska förluster av antalet arter. En kontinuerlig minskning av livsmiljöer försvagar de lokala populationerna samt den omkringliggande gröna infrastrukturen och de ekologiska sambanden så att arternas möjligheter till överlevnad på sikt förstörs. Detaljplanen skulle mycket väl kunna vara det som gör att tröskelvärdena överskrids och att lokala populationer på sikt dör ut. Med tanke på de stora antalet naturvårdsarter inklusive rödlistade och fridlysta arter som fortfarande finns kvar i Ryssbergen är ett genomförande av planen mycket allvarligt. Detta också med tanke på att vi lever i en global mångfaldskris med en historiskt hög utdöendetakt av arter som ligger på samma nivå som när dinosaurierna dog ut av ett meteoritnedslag för 65 miljoner år sedan. Vi lever med andra ord i det sjätte massutdöendet och IPBES lyfter förlusten av biologisk mångfald som en akut fråga i paritet med klimatkrisen. FN:s globala mål, Agenda 2030, lyfter bevarandet av den biologiska mångfalden som en högt prioriterad fråga. Den biologiska mångfalden är även en prioriterad fråga nationellt genom Sveriges miljömål ”Ett rikt växt och djurliv”. Även inom Nacka kommun är bevarandet av den biologiska mångfalden prioriterad genom Nackas lokala miljömål.

I Ryssbergen finns även en mångfald av biotoper och livsmiljöer, vilket är en bidragande orsak till områdets höga biodiversitet. Här finns gles hällmarkstallskog, brandområden, näringsrika områden med ädellövträd och hassel samt fuktsvackor med triviallövnträd. Genomförande av detaljplanen innebär en minskning av denna diversitet av biotoper/livsmiljöer och substrat. Planen gör att nästan hela Ryssbergens triviallövskogsbestånd försvinner och enbart några mindre spridda fläckar med asp blir kvar. Dessutom försvinner en del av Ryssbergens unika brandområde. Brandpåverkade skogar med höga naturvärden är sällsynta i dagens Sverige och är en livsmiljö som verkligen bör värnas då många ovanliga arter, exempelvis brandberoende insekter, inte kan överleva utan dessa områden.

I mkb:ns sammanfattning framgår följande: *De kumulativa effekterna med övriga pågående detaljplaner bidrar till att ytterligare försvaga spridningssambanden. Naturvärden kopplade till den gamla skogen som försvinner kan inte ersättas inom rimlig tidsrymd och skyddsåtgärder bör vidtas för att minska påverkan i den mån det är möjligt. Bland annat behöver ett övergripande*

helhetsgrepp tas på bevarande, förstärkning och utveckling av Nackas naturvärden och gröna infrastruktur. Även med föreslagna skyddsåtgärder bedöms konsekvenserna för naturmiljön bli stora negativa.

Regional och kommunal grönstruktur påverkas negativt

Länsstyrelserna fick 2015 i uppdrag av regeringen att ta fram handlingsplaner för den gröna infrastrukturen. I handlingsplanen sägs att: "En fungerande grön infrastruktur är avgörande för den biologiska mångfalden, ekosystemtjänsterna och ekosystemens motståndskraft exempelvis vid klimatförändringar." Vidare framgår där att: "En fungerande grön infrastruktur är en förutsättning för vissa ekosystemtjänster som pollinering eller vattenrening." Att det utgått ett regeringsuppdrag om grön infrastruktur visar vilken dignitet frågan har fått. Insikten om att den biologiska mångfalden och ekosystemtjänsterna inte kan klaras utan att naturen hänger ihop kommer allt mer. I handlingsplanen lyfts också den kommunala planeringen som viktig för att klara den gröna infrastrukturen.

Av mkb:n framgår att: *"området inte bara fyller en mycket viktig funktion som livsmiljöområde i sig självt utan också är viktig i den regionala grönstrukturen på Sicklaön med omnejd genom att möjliggöra spridning av arter till andra liknande skogsområden. (Calluna, 2019)"*

I och med planen för Ryssbergen och i kombination med övriga planer på västra Sicklaön skapas en stor sårbarhet för den biologiska mångfalden och för den lokala och regionala gröna infrastrukturen. Man riskerar arters lokala och i vissa fall även regionala överlevnad på sikt genom att både minska arealen av livsmiljöområdet Ryssbergen samt bebygga spridningskorridorerna och de sammanbindande länkarna med andra grönområden på Sicklaön och Nacka i stort. Nacka-Värmdökilen påverkas och utarmas i och med genomförande av planen.

Konsekvenserna på grönstrukturen lyfts också upp i mkb:n: *"Värdekärnans bredd bedöms minska med cirka en tredjedel. Funktionellt minskar då möjligheten för arter kopplade till barrskog att sprida sig i öst-västlig riktning och även till viss del i nordsydlig riktning."*

Vidare sägs att: *"Föreslagen detaljplan bedöms ge stora negativa konsekvenser för den gröna infrastrukturen, då föreslagen detaljplan medför att mängden livsmiljöer i en regionalt viktig värdekärna i barrskogsnätverket minskar. Då planområdet är beläget i en "nod" där två viktiga spridningsvägar för arter kopplade till ädellöv möts kommer även detta spridningssamband påverkas av planförslaget."*

Negativ påverkan på den naturmark som blir kvar

1. Beskuggning ett problem

Precis norr om planområdet finns idag en solexponerad och öppen berghäll med solbelysta gamla tallar och en stor mängd solbelyst död ved. Många arter är beroende av denna miljö med gott om solbelysta gamla träd och död ved. Dessa arter kommer att påverkas negativt om planen genomförs på grund av de skuggande höghusen precis söder om detta område. Detta leder därmed till förlust av höga naturvärden även om detta område inte exploateras. Detta tas också upp i mkb:n: *Solstudier (ÅWL, 2020) visar att viss beskuggning kommer att ske även utanför planområdet under vissa tider.*

2. Ökat slitage när arealen naturmark minskar

Även det ökade slitaget på den kvarvarande skogsmarken utanför planområdet är negativt för naturvärden och arter. I mkb:n sägs att *"Minskad naturyta i Ryssbergen och ökad mängd boende kommer även innebära större slitage på den natur som återstår."*

3. Ökade föroreningshalter i dagvattnet

I kombination med ökade nivåer av näringsämnen och tungmetaller som inte kan tas om hand vid skyfall och som kommer att rinna och infiltreras i skogsmarken norr om exploateringsområdet på sin väg ned mot Svindersviken, kan ytterligare arter påverkas negativt.

4. Ökade ljusföroreningar

Den planerade bebyggelsen inom detaljplanen kommer att öka mängden artificiellt ljus till den omgivande naturmarken med negativ påverkan på fladdermöss och nattaktiva insekter som följd.

De sammanlagda effekterna av den indirekta påverkan från planen på den omgivande naturmarken uppräknad enligt ovan ger en stor negativ påverkan på den kvarvarande naturmarken utanför planområdet och detta skapar tillsammans förluster av naturvärden, arter och en sårbarhet i den del av skogen som blir kvar. Vi vill understryka att denna påverkan kommer att ske i ett område som planeras skyddas som naturreservat för sina exceptionellt höga naturvärden.

Tydliga slutsatser av samtliga naturinventeringar, vilka Nacka kommun ignorerar

Callunas slutsats efter naturvärdesinventeringen enligt SIS standard inklusive en insektsinventering 2016 och 2017 är att Ryssbergen bör bevaras i sin helhet. ÅF:s slutsats efter inventeringen av värdeelement 2015 lyder: Inventeringsområdet (planområdet) håller så pass höga naturvärden och bidrar till Ryssbergens helhetsvärde som sammanhängande område med barrskogsnatur att en exploatering inom inventeringsområdet inte är att rekommendera. Även Pro Natura har gjort en inventering av Ryssbergen 2008 och kommit fram till samma slutsats. Faktum är att samtliga studier och utredningar som gjorts i samband med exploateringsplaner och den pågående naturreservatsutredningen har dragit slutsatsen att Ryssbergen bör bevaras i sin helhet. Detta har även länsstyrelsen uttryckt i sitt yttrande över naturreservatsförslaget. Trots dessa rekommendationer och de konstaterat höga naturvärdena väljer Nacka kommun att fortsätta planera för bebyggelse.

Ryssbergens rekreativvärden och övriga ekosystemtjänster

I Nacka kommuns slutrapport om ekosystemtjänster ”Visualisera och värdera ekosystemtjänster i kommunal samhällsplanering – Ekotjänster i Nacka” från 2015 identifierades de mest relevanta ekosystemtjänsterna i ett avgränsat pilotområde där Ryssbergen ingick. Av stor betydelse var de kulturella ekosystemtjänsterna som främst handlar om fysisk rekreation, social samvaro, ökad psykisk och fysisk folkhälsa samt biologisk mångfald. Alla dessa kräver en viss areal i form av närnatur för att fungera för rekreation och friluftsliv. Även reglerande ekosystemtjänster, såsom vattenrening och översvämningsreglering, identifierades.

I rapporten framgår att utifrån ett givet utbyggnadsalternativ visar GIS-modelleringen att poängvärdet för de kulturella ekosystemtjänsterna kommer att minska med 11% mellan år 2014 och 2030. I detaljplaneområdet i Ryssbergen försvinner kulturella ekosystemtjänster av höga och högsta värde, vilket gör att det är här som minskningen av värde blir som mest allvarig. Utifrån utbyggnadsalternativet indikerade beräkningsmodellerna för vattenrening och översvämningsreglering att poängvärdet sjunker i delområden där bostadsbebyggelse sker på grönområdesmark.

Mellan år 2016 - 2018 slutade all personal med kompetens om ekosystemtjänster i Nacka kommun, vilket leder till att ekosystemkarteringen inte följs upp.

Boverkets vägledning gällande ekosystemtjänster visar på vikten av att stärka urbana ekosystem och utveckla ekosystemtjänster eftersom de är avgörande för att skapa hållbara städer och samhällen, både nu och i en föränderlig framtid. Naturvårdsverkets rapport ”Argument för

ekosystemtjänster” från 2017 beskriver hur fungerande ekosystemtjänster behövs för att anpassa samhället till ett förändrat klimat. Klimatmodeller visar att Sverige bland annat kommer att drabbas av fler och kraftigare skyfall.

I planhandlingarna finns ingen analys av förlusten av ekosystemtjänster av detaljplanens genomförande vilket är en stor brist. Enligt nationella miljömål ska kommuner senast år 2020 ha tillgång till en utvecklad metod för att ta tillvara och integrera stadsgrönska och ekosystemtjänster i urbana miljöer vid planering, byggande och förvaltning i städer och tätorter.

I Skogsstyrelsens rapport *”En analys av styrmedel för skogens sociala värden”* från 2018 lyfts forskning fram som visar att människor trivs i skogar där man ser variation i struktur, trädslag och ålder. Variationsrik skog upplevs mer fascinerande än enformig. Framkomlighet, genomsikt och trädens ålder är andra viktiga element. Även värden för alla sinnen såsom dofter, känsla av mystik och tystnaden är viktiga. Urskogsliknande landskap, skogslandskap med spår av skogsbränder och våtmarker är idag uppskattade. I planområdet finns alla dessa kvaliteter, bortsett från tystnaden, och planområdet ligger dessutom i den mest lättillgängliga delen av Ryssbergen. Dessa höga sociala värden riskerar nu att försvinna för alltid.

Vistelse i naturmiljöer som Ryssbergen leder enligt Skogsstyrelsens rapport till att människor känner sig mindre stressade, friskare och gladare och att koncentrations- och prestationsförmågan förbättras. Förutom att vi upplever att vi mår bättre och har bättre hälsa leder vistelser i naturmiljöer också till mätbara positiva fysiska förändringar i kroppen, som sänkt puls och blodtryck och minskad muskelanspänning. Redan efter fyra till fem minuters promenad i skogen sjunker puls och blodtryck.

Planens konsekvenser för Ryssbergens rekreationsvärden och övriga ekosystemtjänster

Miljöredovisningen är tydlig med att planförslaget får negativa konsekvenser för rekreation och friluftsliv. I miljöredovisningen sägs att: *”Planförslaget bedöms innebära negativa konsekvenser för friluftsliv och rekreation ur ett allmänt intresse då Ryssbergens lättillgängliga, mer låglänta och plana skogsområden tas i anspråk.”*

Vidare framgår att: *”Den skogskänsla som idag finns i hela Ryssbergenområdet kommer kraftigt att minska då den nya bebyggelsen tar bort en stor del skog men även blir visuellt påtaglig i ett område större än planförslaget. Framför allt området väst och nordväst om planområdet kommer upplevas bebyggelsenära snarare än att vara i skogen.”*

Föreningen har påtalat att det är de mest lättillgängliga delarna av Ryssbergen som exploateras och detta bekräftas också av miljöredovisningen: *”Då planförslaget främst ligger i de låglänta områdena som är lättillgängliga, särskilt för barn, minskar kvarvarande område sin tillgänglighet för dem. Området används idag både av förskolor och skolor för naturpedagogiska utflykter, naturlek och gymnastiklektioner.”*

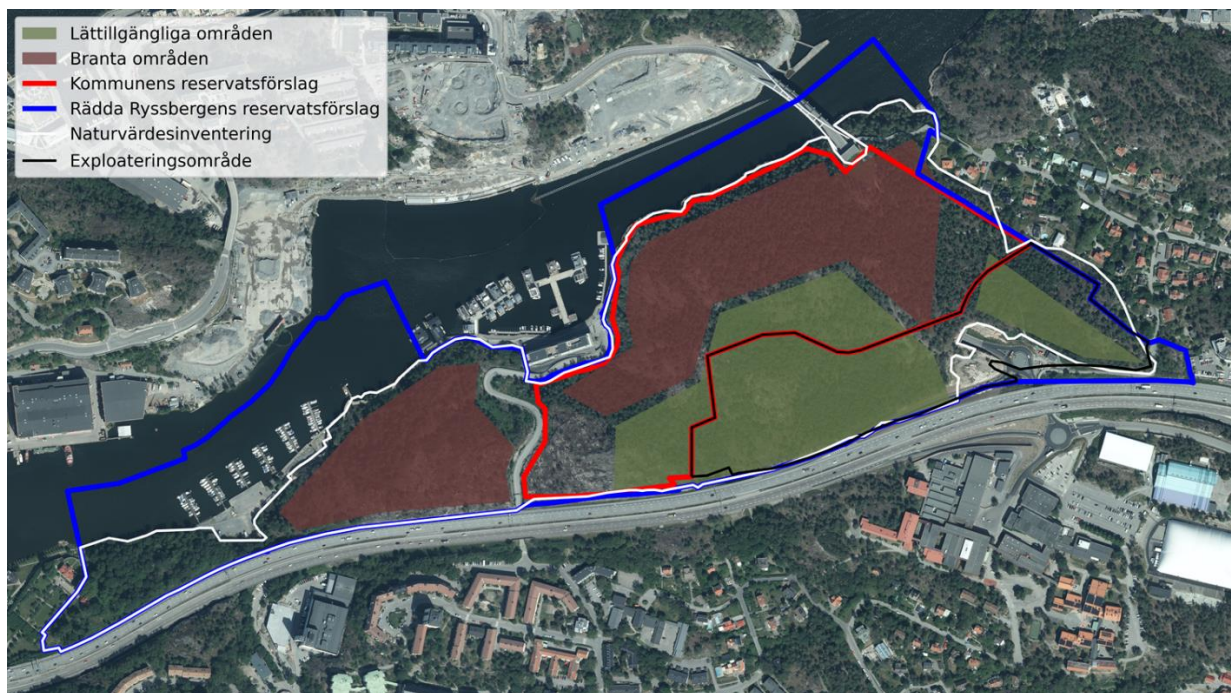
Exploateringen skapar inga ytterligare entréer utan medför en starkt förändrad landskapsbild och upplevelse då man för att komma till urskogen från centrala Nacka först kommer att behöva passera en bensinmack, bilförsäljning, bostadshus inklusive flera höghus samt en troligtvis högljudd förskoleverksamhet. Inga av dessa verksamheter är förenliga med upplevelsen av ett naturreservat, stillhet och orörd urskog. Upplevelsen på höjderna kommer förändras markant då bebyggelsen kommer att vara synlig vart man än är. Frågan är om upplevelsevärdet orördhet

kommer att gå helt förlorat i det blivande naturreservatet? Kommer det att gå att hitta några områden som varken ger syn- eller hörselintryck från bostäder och dessa verksamheter?

Den del av Ryssbergen som planeras bebyggas är alltså den del som är relativt plan och lättillgänglig. Det visas tydligt i nedanstående karta hämtad från *Förstudie tillgänglighet blivande naturreservat Ryssbergen, Nacka kommun, beslutsunderlag september 2016*. Här är det lättare att promenera och ta sig fram utan att behöva gå i branta sluttningar och denna yta lämpar sig också bäst för lek. Att exkludera delar av befolkningen (äldre, barn och funktionsnedsatta) från att kunna nyttja det enda större naturområde som blir kvar i centrala Nacka är allvarligt och rimmar illa med kommunens egen vision om att ingen ska ha längre än 300 meter till närmsta grönområde.

Bland övriga ekosystemtjänster som påverkas negativt kan nämnas att skogens funktion som naturlig kolsänka försvinner. Dessutom minskar även skogens naturliga förmåga till rening av luft och vatten. Förutsättningarna för naturlig dagvattenrening försvinner också. När stora ytor i centrala Nacka kommer att bebyggas och hårdgöras är det mycket angeläget att bevara de ytor där infiltration är möjlig. Delar av planområdet utgörs av en sänka och är ett naturligt infiltrationsområde. Att inte bevara detta område för ett naturligt omhändertagande av dagvatten skapar en sårbarhet inom Nacka stad.

Skogens förmåga att rena luft försvinner också vilket är synnerligen allvarligt med tanke på närheten till den starkt trafikerade Värmdöleden.

Figur 3. Kartan visar lättillgängliga och branta områden som det redovisas i *"Förstudie tillgänglighet blivande naturreservat Ryssbergen, Nacka kommun, beslutsunderlag september 2016"*. Vi har lagt till gränserna för detaljplanerna Ryssbergen och Östra Vikdalen (svart färg) samt Nacka kommuns reservatsförslag (röd färg).

Överklagande – formella grunder

1. Felaktigheter vid samråd och granskning

I 13 § 5 kap PBL står det att kommunen ska redovisa "*planeringsunderlag som har betydelse*". I samrådshandlingarna fanns dock varken naturvärdesinventeringen (NVI:n) eller förstudien om tillgänglighet med. Förstudien om tillgänglighet fanns inte med i granskningen heller. De här dokumenten innehåller starka argument för att inte genomföra planen. Innehållet i dokumenten är viktiga för att förstå konsekvenserna av detaljplanen. Dokumenten fanns däremot med i underlaget till förslaget till naturreservat men borde rimligen också medföljt handlingarna för detaljplanen.

NVI:n, som senare inkluderades i granskningsskedet saknade de viktiga slutsatserna om att hela Ryssbergen bör bevaras, som fanns med i den ursprungliga NVI:n från 2016–2017 av Calluna. Detta är anmärkningsvärt.

Granskningsförslaget ställdes, till skillnad från samrådsförslaget, bara ut i Nacka stadshus och inte i något bibliotek, vilket har försvårat allmänhetens möjlighet att ta del av förslaget. Praxis i Nacka är att detaljplaner även ställs ut i biblioteket i Nacka Forum samt i biblioteket närmast berört planområde.

2. Miljökonsekvensbeskrivningen bör underkännas

Nacka kommun bedömde i samrådsskedet att detaljplanen inte kan anta ha en betydande miljöpåverkan. Något som föreningen och många andra, bl.a. Länsstyrelsen kritiserade. Till granskningsskedet ändrade sig Nacka kommun och menade att detaljplanen kan antas ha en betydande miljöpåverkan. Detta borde ha varit uppenbart från början.

En miljökonsekvensbeskrivning (mkb) upprättades. Den har vissa brister och är delvis tendentiöst skriven. Även om den beskriver att detaljplanen får stor negativ påverkan på naturvärdena finns det flera tveksamheter och felaktigheter i mkb:n vilka vi går in på nedan.

A. För snäv avgränsning av miljökonsekvensbeskrivningen – påverkan på rekreation, ekosystemtjänster och miljökvalitetsnormer borde ingått

De miljöaspekter som behandlades i mkb:n är Landskapsbild och kulturmiljö, Naturmiljö, Riksintresse kommunikation, Risk och Arkeologi. Däremot ansågs påverkan på ytvatten/dagvatten, miljökvalitetsnormer för luft, rekreationsvärden och ekosystemtjänster inte vara en betydande miljöpåverkan. Samtliga dessa områden anser föreningen borde ingått i mkb:n. Detaljplanen får långtgående konsekvenser för rekreation och friluftsliv genom att den mest lättillgängliga, plana och av friluftslivet mest använda delen av Ryssbergen försvinner om planförslaget genomförs. Konsekvenserna för rekreation och friluftsliv är så omfattande och genomgripande för hela centrala Nacka att det bör betraktas som en betydande miljöpåverkan och behandlas i mkb:n.

Frågan om dagvatten och miljökvalitetsnormer för ytvatten bör ses som en betydande miljöpåverkan och behandlas mer utförligt i mkb:n. Om vattenförekomsters status påverkas negativt bör det innebära att planen kan anses få en betydande miljöpåverkan. Även om det råder osäkerhet om vilken miljöpåverkan planens genomförande kan antas få på vattenförekomsters status, räcker det för att anta att planen har en betydande miljöpåverkan. Det är enligt vår bedömning en felaktig avgränsning att inte ha med påverkan på vattenförekomster i mkb:n.

B. Miljökonsekvensbeskrivningens alternativredovisning är bristfällig

Enligt 7§ 6 kap. MB ska en miljökonsekvensbeskrivning innehålla en ”redovisning av alternativa platser, om sådana är möjliga, samt alternativa utformningar tillsammans med dels en motivering varför ett visst alternativ har valts, dels en beskrivning av konsekvenserna av att verksamheten eller åtgärden inte kommer till stånd.” I Naturvårdsverkets ”Handbok om allmänna råd om miljöbedömning av planer och program” kan man läsa att ”identifiera/utveckla, beskriva och bedöma alternativ kan beskrivas som själva kärnan i miljökonsekvensbeskrivningen som i sin tur utgör kärnan i miljöbedömningen. Arbetet med alternativ utgör således en viktig faktor för att själva syftet med miljöbedömningar ska kunna nås (Europeiska kommissionen 2004 s. 27, se avsnitt 1.1 ovan.” Det står också ”man bör eftersträva alternativ som vid genomförandet inte medför betydande miljöpåverkan men som innebär att syftet med planen eller programmet kan uppnås”. Vidare uttrycks det att alternativredovisningar är själva kärnan i mkb:n.

I mkb:n anges att ”Detaljplanens syfte är att möjliggöra bostäder, verksamheter och förskola i enlighet med planprogrammet för Centrala Nacka.” Syftet med en detaljplan bör enligt Naturvårdsverkets allmänna råd för miljöbedömningar av planer och program inte vara ”så snävt formulerat att det bara finns ett rimligt alternativ eller att möjligheten att utveckla alternativ är kraftigt begränsad.” Som syftet är uttryckt i detaljplanen för Ryssbergen ska planen möjliggöra byggnation i enlighet med planprogrammet för centrala Nacka. I mkb:n sägs att i detaljplaneprogrammet för centrala Nacka pekas delar av Ryssbergen ut som lämpligt för ny bebyggelse.

I planprogrammet för centrala Nacka anges att ”enligt översiktsplanen ska eventuell ny bebyggelse utredas i samband med naturreservatsbildningen.” Det är inte samma sak som att peka ut området som lämpligt för bebyggelse. Frågan om ätt eventuell ny bebyggelse ska utredas står det. Inför detaljplaneprogrammet var visserligen Ryssbergens höga naturvärden kända, men inte i detalj utredda liksom vilka konsekvenser en exploatering av området skulle få. Utredningar om områdets lämplighet för bebyggelse har gjorts nu under arbetet med detaljplanen. Det är först nu en seriös prövning av områdets lämplighet för bebyggelse kan göras. Därför måste en seriös alternativredovisning göras i mkb:n som innebär att man lyfter blicken utanför planområdet. Det finns inom området för detaljplaneprogrammet för centrala Nacka möjligheter att förlägga den tänkta bebyggelsen på t.ex. ICA Maxi-fastigheten i Skvaltän. Något föreningen framförde under både samrådet och granskningen. ICA-Maxi-fastigheten ska enligt planprogrammet för centrala Nacka byggas med verksamheter och bostäder, men ligger av någon anledning i den sista etappen av genomförandet av planprogrammet. Den typen av alternativgenerering bör finnas i mkb:n.

Om syftet med detaljplanen tolkas som att det bara är bebyggelse på den nu aktuella platsen som kan uppfylla syftet är det formulerat på ett felaktigt sätt, vilket hindrar alternativgenerering och därmed hindrar syftet med hela miljöbedömningsprocessen. Att avfärda alternativ till föreslagen exploatering som nu görs i den aktuella mkb:n är inte seriöst och strider mot syftena med en mkb.

C. Felaktigt påstående om positiva effekter av bullerminskning

Skogsmarken inom planområdet fungerar också som en skyddande buffertzona, för den resterande delen av skogen i Ryssbergen, som minskar buller, luftföroreningar och ljusföroreningar från Värmdöleden och Nacka stad. Den utgör också en framtida resurs för utvecklande av ännu högre naturvärden (ifall skogen bevaras och får stå kvar orörd).

I planhandlingarna inklusive mkb:n förklaras att den planerade bebyggelsen kommer att fungera som en bullerskärm gentemot resten av skogen i Ryssbergen och detta framställs som något positivt för både människor och naturen. Detta är inget annat än falska påståenden för att få exploateringsplanerna att framstå som något positivt. Det mesta av skogen norr om exploateringsområdet ligger i sluttningen ned mot vattnet och är därför redan skyddat från motorvägsbullret av berget. Övriga delar ligger så nära den planerade bebyggelsen att ljud från vägar, verksamheter och bostäder i planområdet sannolikt kommer att vara mer störande än vad motorvägen är idag. Om man absolut vill minska trafikbullret i Ryssbergen så vore ett bullerplank en mycket bättre lösning än att exploatera området.

Man måste väga den negativa förlusten av skog och natur mot den eventuella positiva effekten av minskade bullernivåer och göra en helhetsbedömning. Att bara lyfta en enskild aspekt som minskade bullernivåer och säga att det är positivt utan att samtidigt bedöma helheten leder till felaktiga slutsatser och beslutsfattare kan peka på dessa missvisande slutsatser och gömma sig bakom dem och framställa planen som bättre än vad den är.

Minskade bullernivåer är positivt för framförallt fåglar och människor men för en stor del av de skyddsvärda arterna (svampar, insekter, mossor m.m.) i Ryssbergen utgör buller inget problem. Däremot är förlust av livsmiljöer ett problem för alla arter i Ryssbergen, inklusive fåglar. Att lyfta ut sänkta bullernivåer och skriva att det är positivt utan att samtidigt säga att exploateringen som helhet är negativ för alla arter i Ryssbergen ger en falsk positiv bild av planförslaget. Dessutom är det ett felaktigt påstående eftersom bullret kommer att kvarstå i huvuddelen av naturområdet. Buller från Värmdöleden och trafikplatsen kommer in på båda sidor om verksamhetsbyggnaden. Detta är en stor brist i mkb:n.

Grunder för överklagandet i sak

Föreningen menar att detaljplanen strider mot Miljöbalken (MB) och Plan och bygglagen (PBL) på ett flertal punkter.

1. Planen strider mot de grundläggande hushållningsreglerna, felaktig avvägning mellan intressen

Föreningen menar att planen strider mot 1§ 1 kap MB. Där talas om att MB ska tillämpas så att *värdefulla natur- och kulturmiljöer skyddas och vårdas, den biologiska mångfalden bevaras, mark, vatten och fysisk miljö i övrigt används så att en från ekologisk, social, kulturell och samhällsekonomisk synpunkt långsiktigt god hushållning tryggas.*

Föreningen anser att planen också strider mot 1 och 6 §§ 3 kap. MB. Där påtalas att behovet av grönområden i tätorter särskilt ska beaktas.

Detaljplanen strider även mot 2 § 2 kap PB. Där påtalas att planläggning ”ska syfta till att mark- och vattenområden används för det eller de ändamål som områdena är mest lämpade för med hänsyn till beskaffenhet, läge och behov. Företräde ska ges åt sådan användning som från allmän synpunkt medför en god hushållning. Bestämmelserna om hushållning med mark- och vattenområden i 3 kap. och 4 kap. 1-8 §§ miljöbalken ska tillämpas.”

Vilka slags områden är det då som kan anses vara värdefulla naturmiljöer som enligt MB ska skyddas? Idag finns en etablerad standard för hur man bedömer naturvärden, SIS standard 199000:2014, *Naturvärdesinventering avseende biologisk mångfald (NVI) – genomförande, naturvärdesbedömning och redovisning*. Utifrån den standardiserade metodiken görs en naturvärdesbedömning som ger en naturvärdesklass. För naturvärdesklass finns en fyrgradig skala (högsta, högt, påtagligt och visst naturvärde). I SIS standard 199000:2014 kap. 9, *Naturvärdesobjektens och landskapsobjektens bevarandevärde och skyddsstatus*, görs följande koppling till miljöbalken:

”I miljöbalkens hushållningsbestämmelser (3 kap 3 §) anges dessutom att mark- och vattenområden som är särskilt känsliga från ekologisk synpunkt skall så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan skada naturmiljön. Naturvärdesobjekt med naturvärdesklass 1 och 2 är särskilt känsliga från ekologisk synpunkt. Även naturvärdesobjekt med lägre naturvärdesklass och landskapsobjekt kan vara särskilt känsliga från ekologisk synpunkt. Naturvärdesbedömningen är således ett stöd för bedömning enligt miljöbalken 3 kap 3 §.”

Detaljplanen innebär exploatering av områden med naturvärdesklass 1 och 2, se Figur 2 ovan. Alltså sådana områden som avses skyddas enligt miljöbalken. Eftersom MB 3 kap. ska tillämpas gällande PBL 2§ 2 kap. bör detaljplanen underkännas utifrån både MB och PBL.

Att exploatera mark med naturvärdesklass 1 och 2 kan inte anses vara en god hushållning. Skogar med lång kontinuitet bör betraktas som en ändlig resurs. Om de exploateras är det oåterkalleligt.

I 4 § 2 kap PBL framgår: *Vid planläggning och i ärenden om bygglov eller förhandsbesked enligt denna lag får mark tas i anspråk för att bebyggas endast om marken från allmän synpunkt är lämplig för ändamålet.*

Eftersom områden med högsta och näst högsta naturvärdesklass kommer att exploateras om detaljplanen genomförs anser föreningen att marken inte är lämplig för ändamålet utifrån allmän synpunkt. Utöver de höga naturvärdena är området viktigt för rekreation och friluftsliv. Den del

av Ryssbergen som planeras bebyggas är den del som är relativt plan och lättillgänglig för rekreation och friluftsliv, se Figur 3 ovan. Följden av planförslaget blir att vissa delar av befolkningen (äldre, barn och funktionsnedsatta) exkluderas från att kunna nyttja det enda större naturområde som blir kvar i centrala Nacka.

I miljöredovisningen konstateras också att planen får negativa konsekvenser för friluftslivet. Denna del av Ryssbergen är den som mest frekvent används av skolor och förskolor i närområdet.

Utifrån natur- och rekreationsvärdena i planområdet anser föreningen att detaljplanen också strider mot punkt 2 och 3, PBL 3 § 2 kap:

Planläggning enligt denna lag ska med hänsyn till natur- och kulturvärden, miljö- och klimataspekter samt mellankommunala och regionala förhållanden främja

2. en från social synpunkt god livsmiljö som är tillgänglig och användbar för alla samhällsgrupper,

3. en långsiktigt god hushållning med mark, vatten, energi och råvaror samt goda miljöförhållanden i övrigt,

Detaljplanen tar inte hänsyn till de mycket höga värdena i området och genom att den mest lättillgängliga delen av Ryssbergen exploateras skapas inte en god livsmiljö som är tillgänglig och användbar för alla samhällsgrupper och som vi visat ovan innebär planen inte en långsiktigt god hushållning av mark och vatten.

Föreningen vill också lyfta fram 5 § 2 kap punkt 4:

Vid planläggning och i ärenden om bygglov eller förhandsbesked enligt denna lag ska bebyggelse och byggnadsverk lokaliseras till mark som är lämpad för ändamålet med hänsyn till

4. möjligheterna att förebygga vatten- och luftföroreningar samt bullerstörningar

En stor del av området som föreslås exploateras är en s.k. lågpunkt vilket innebär översvämningsrisk. Eftersom omfattande kompensationsåtgärder utanför planområdet behövs för att inte negativt påverka möjligheterna att uppnå miljökvalitetsnormerna för vattenförekomsterna Saltsjön och Järlasjön menar föreningen att marken inte är lämplig för bebyggelse då det inte finns möjligheter att förebygga vattenföroreningar inom planområdet. Möjligheterna att uppnå miljökvalitetsnormerna påverkas absolut negativt av planen eftersom man tillför föroreningar. Man tillför inga nya möjligheter till förbättringar. Förbättringsåtgärderna i planen har man möjlighet att göra ändå, utan att exploatera Ryssbergen. Det finns inga garantier att kompensationsåtgärderna verkligen kommer att fungera tillräckligt bra medan det inte råder någon osäkerhet om detaljplanens negativa effekter.

Sammantaget är det enligt föreningen tydligt att marken som avses bebyggas enligt detaljplaneförslaget är sådan mark som från ett allmänt intresse ska skyddas och bevaras. Även om bostadsbyggande också anses vara ett allmänt intresse kan det behovet tillgodoses utan att just detta område bebyggs. Vi kan välja var vi bygger och exploaterar, men naturmark med högsta och näst högsta naturvärde ligger där det ligger. Värdena kan inte heller kompenseras utan går oåterkalleligen förlorade vid en exploatering. Vid en sammanvägd bedömning bör bevarande av naturmarken ses som det allmänna intresse som ska ha företräde.

2. Planen strider mot artskyddsförordningen

Länsstyrelsen i Stockholms län har i beslut 2021-11-05, *Genomförandet av detaljplanen Ryssbergens förenlighet med artskyddsförordningen*, angivit villkor för att förbuden i artskyddsförordningen inte ska utlösas vid genomförandet av detaljplanen.

Länsstyrelsen konstaterar att området som exploateras har höga naturvärden och att det förekommer skyddade arter inom och utanför exploateringsområdet. Länsstyrelsen säger att: *För att förbuden i artskyddsförordningen inte ska utlösas vid genomförandet av detaljplanen, krävs att den kontinuerliga ekologiska funktionen för varje skyddad art är säkerställd. Genom att, de av kommunen föreslagna skydds- och försiktighetsåtgärder, vidtas i enlighet med detta beslut, bedömer Länsstyrelsen att exploateringsföretaget inte kommer utlösa förbuden i artskyddsförordningen. För att säkerställa att skyddade arter inte påverkas i strid med artskyddsförordningen, förelägger Länsstyrelsen kommunen om försiktighetsmått.*

De skyddsåtgärder som Länsstyrelsen beslutat om bygger på artskyddsutredningar från Calluna AB, *Artskyddsutredning för fåglar i centrala Nacka* och av Ekologigruppen, *PM Naturvårdsåtgärder Ryssbergen*.

Slutsatsen är att påverkan som skulle kunna föranleda förbud enligt artskyddsförordningen inte föreligger. Många arter har uteslutits på ett tidigt stadium men några arter har utretts mer utförligt. Dessa är duvhök, gröngöling, spillkråka och mindre hackspett.

Bedömningen i utredningarna är att detaljplanen inte påverkar dessa arter negativt och att det finns tillräckliga arealer för dosöksområden och livsmiljöer för att bevarandestatusen inte ska försämras.

För mindre hackspett har en habitatnätverksanalys gjorts för att bedöma påverkan på artens bevarandestatus. Slutsatsen är att skyddsåtgärder och/eller bevarande av områden inte är nödvändiga för att undvika förbud enligt artskyddsförordningen.

Föreningen ifrågasätter rimligheten i dessa slutsatser. Trots allt innebär ett genomförande av denna detaljplan i kombination med genomförande av alla andra planer i centrala Nacka att livsmiljön krymper för den mindre hackspetten och även för många andra arter. Frågan är om man genom att försöka öka kvaliteten på kvarvarande livsmiljöer verkligen kan kompensera för att den totala arean av lämpliga livsmiljöer minskar. Vi vill här återigen påpeka det så kallade yta/art-förhållandet vilket betyder att det i större områden kan överleva fler arter än i mindre områden samt att isolering av naturområden leder till en lägre biologisk mångfald.

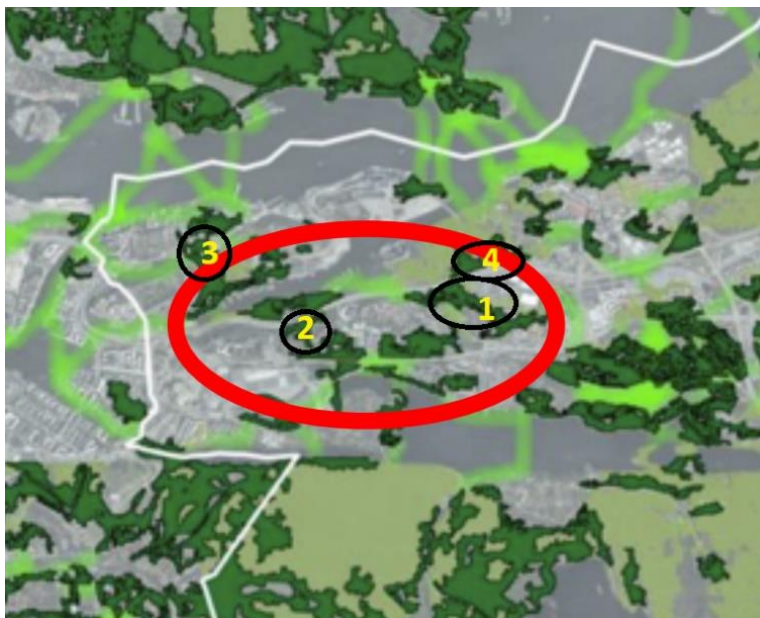
Det finns tveksamheter i artskyddsutredningarna som gör att slutsatserna bör ifrågasättas. Calluna skriver att antalet rapporter till Artportalen av mindre hackspett har ökat och spekulerar i att det förutom ett ökat intresse av att rapportera till Artportalen också skulle bero på en faktisk ökning av populationen lokalt. Calluna skriver ”att ökningen åtminstone delvis visar att mindre hackspetts lokala population i studerat område bör ha ökat mellan 2000 och 2020.” Man lämnar ingen förklaring till varför man bedömer att den lokala populationen skulle ha ökat. En sådan bedömning utan underliggande fakta måste betraktas som ren spekulat.

Calluna har i sin utredning inkluderat flera detaljplaner utöver den nu aktuella vilket framgår av Figur 2 i avsnitt 2.2 i *Artskyddsutredning för fåglar i centrala Nacka*. Följande detaljplaner har inkluderats i utredningen: Ryssbergen, Östra Vikdalen, Birkaområdet, Järlahöjden, Mötesplats Nacka och Skönviksvägen. Men väster om Ryssbergen finns det också detaljplaner på gång som tar naturmark i anspråk. Det gäller i första hand detaljplan Henriksdalsbacken som varit på

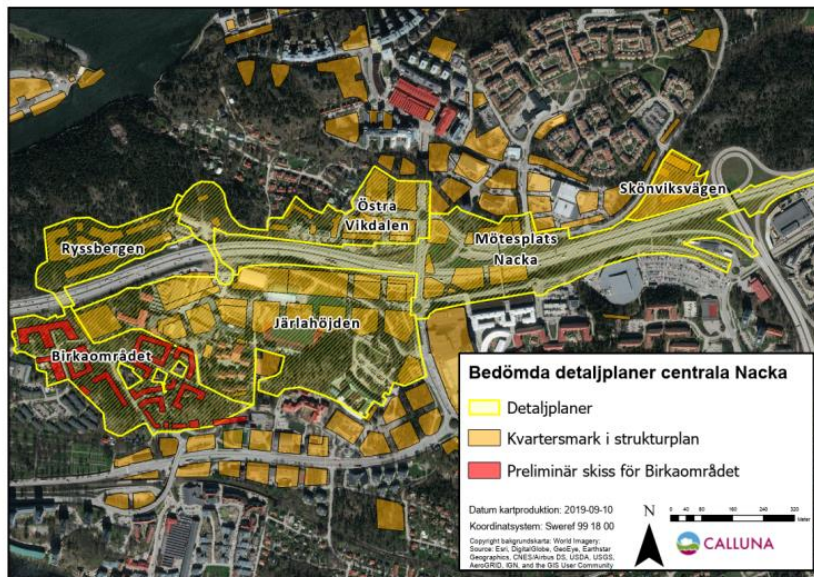
samråd under 2022 och Svindersberg som ännu inte varit på samråd men ingår i planeringen för Nacka stad se Figur 4 nedan. Varför har dessa områden inte beaktats i Callunas utredning? Även i dessa områden är det natur med höga naturvärden som föreslås exploateras. Till detta bör man också lägga till att ett skogsområde mellan Nacka stadshus och Nacka forum har bebyggts under senare år, detaljplan Nya gatan, och som nu är under uppförande. Det skogsområdet bedömdes ha höga naturvärden i *Ryssbergens naturvärdesträd-detaljerad naturinventering, ProNatura 2008*, motsvarande Skogsstyrelsens nyckelbiotop eller naturvärdesklass 2 enligt NVI-standarden. I det området har också mindre hackspett observerats. Ytterligare ett skogsområde med höga naturvärden som redan är avverkat ligger precis söder om Birka där en tunnelbaneuppgång samt bebyggelse planeras. Callunas utredning underskattar alltså hur stora områden som sammanlagt planeras att exploateras samt att det nyligen redan har tagits bort naturområden med höga naturvärden i centrala Nacka. Detta gör att slutsatserna om att den kontinuerliga ekologiska funktionen för mindre hackspett inte påverkas inte är trovärdig.

För mindre hackspett menar Calluna dessutom att: *”risken är mycket liten att genomförandet av detaljplanerna påverkar födosökmöjligheterna i det studerade hemområdet, och om påverkan sker påverkar den i mycket liten utsträckning.”* Det är detaljplanerna Ryssbergen och Östra Vikdalen som avses. Detta trots att man säger att naturvärdesobjekt 14 och 17 bedöms som särskilt gynnsamma som födosöksområden för den mindre hackspetten och dessa områden helt försvinner om detaljplanerna genomförs.

Calluna hävdar också att: *”Inom Birkaområdets, Järlahöjdens och Mötesplats Nackas detaljplaneområden bedöms inga skogsbestånd som är särskilt gynnsamma för den mindre hackspetten finnas.”* Men om man tittar noga på Figur 4 i Callunas artskyddsutredning ser det istället ut som att Birkaområdet är viktigt för den mindre hackspetten, se bilden nedan.

Figur 4. Utdrag ur *”Artskyddsutredning för fåglar i centrala Nacka, Calluna AB, Fig 4.”* Mörkgröna områden visar potentiella boplatser för mindre hackspett. Ljusgröna områden visar potentiellt aktivitetsområde för mindre hackspett. Röd elips visar läget för de detaljplanerna som ingått i artskyddsutredningen (Nacka Centrum och Skönviksvägen). De fyra svarta elipserna med gul numrering har lagts till av oss och visar lokaliseringen av 1=Birkaområdet, 2=Svindersberg, 3=Henriksdalsbacken och 4=Ryssbergen och Östra Vikdalen.

Figur 2. Bedömda detaljplaner i centrala Nacka och planerad utveckling enligt strukturplanen och den preliminära skissen för Birkaområdet.

Figur 5. Utdrag ur ”Artskyddsutredning för fåglar i centrala Nacka, Calluna AB, fig 2”. Kartan visar bedömda detaljplaner i centrala Nacka och planerad utveckling enligt strukturplanen samt den preliminära skissen för Birkaområdet.

Som kartorna ovan visar har Calluna inte inkluderat kommande planer väster om Ryssbergen i sin bedömning. Planer som också innebär exploatering av värdefulla naturområden. Bedömningen att Birkaområdet inte skulle vara viktigt för den mindre hackspetten är tveksam när man ser att Birkaområdet ligger inom mörkgrön zon, alltså potentiella boplatser för mindre hackspett. Det gör att slutsatsen att detaljplanen för Ryssbergen och de andra tillkommande detaljplanerna inte riskerar påverka mindre hackspetten eller påverka mycket litet måste ifrågasättas. Dessutom måste man ta i beaktande att naturen på västra Sicklaön i huvudsak utgörs av tallskog på torra hållmarker medan lövrika skogar som mindre hackspetten föredrar är betydligt ovanligare. Det gör att det är svårt att hitta områden för skyddsåtgärder. I avsnitt 6.1 i Callunas artskyddsutredning sägs också att för skyddsåtgärder är *”glesa, torra, näringsfattiga skogar med dominans av tall är generellt sett mindre lämpliga”*. Calluna skriver att *”Man bör rikta in sig på friska eller fuktiga, näringsrika bland- eller lövskogar”* men inte att sådana skogar är svåra att finna. Det saknas resonemang om att det faktiskt är svårt att hitta lämpliga områden för skyddsåtgärder.

Calluna skriver också i avsnitt 6.1 att: *”Det är svårt att förutsäga hur effektiva skyddsåtgärderna kommer vara, särskilt på kort sikt. Med tanke på denna osäkerhet föreslås skyddsåtgärderna genomföras på större yta än vad som exploateras.”* Föreningen instämmer i att det är svårt att förutsäga hur effektiva skyddsåtgärderna bedöms vara. Men den osäkerheten minskar inte för att man genomför dessa åtgärder i ett större område. Om åtgärderna inte visar sig fungera hjälper det inte att man gjort dessa ineffektiva åtgärder i ett större område. Denna osäkerhet måste tas i beaktande och vi vill uppmärksamma Mark- och miljööverdomstolen på vad dom i mål nr M 3276-20, den s.k. Vålendomen, säger angående veteranisering, alltså att medvetet skapa död ved, som skyddsåtgärd:

”I den mån metoden alls har avsedd effekt står det klart att det tar många år innan denna effekt inträder. Det innebär att veteranisering inte kan bedömas som en effektiv skyddsåtgärd i detta fall. Den kontinuerliga ekologiska funktion som krävs för att tillgodose den mindre hackspettens behov trots att det berörda området förstörs kan alltså enligt domstolen inte säkerställas genom veteranisering.”

Vidare framgår av domen: ”Mark- och miljööverdomstolen anser alltså att vissa – men inte alla – åtgärder kan fungera som skyddsåtgärder för vissa arter, men att det inte har visats att den kontinuerliga ekologiska funktionen för framför allt mindre hackspett kan upprätthållas.”

”Mark- och miljööverdomstolen anser att avverkningen träffas av förbudet i 4 § första stycket 4 artskyddsförordningen och att det inte är möjligt att föreskriva skyddsåtgärder som säkerställer att skada inte uppstår. Den anmälda åtgärden är, i avsaknad av dispens, därför förbjuden.”

Föreningen menar att samma förhållanden råder i detta fall, att det inte är möjligt att skriva skyddsåtgärder som säkerställer att skada inte uppstår.

Föreningen har dessutom ytterligare invändningar mot veteranisering/skapande av död ved i området. När man skadar eller dödar relativt unga lövträd så minskar man på sikt andelen lövträd i området, vilket på sikt missgynnar mindre hackspett. Dessutom kan veteranisering, om det fungerar överhuvudtaget, endast förskjuta tidsperioden då ett träd blir värdefullt för mindre hackspett och det innebär att området längre fram i tiden kommer att bli mindre värdefullt för mindre hackspett än vad det annars skulle ha varit. Ett veteraniserat träd är inte heller lika värdefullt som ett naturligt åldrat träd och sett över hela trädets livslängd så kommer därför varje enskilt träd att bidra mindre till att den kontinuerliga ekologiska funktionen för mindre hackspett upprätthålls.

Föreningen ifrågasätter om den här typen av åtgärder över huvud taget bör göras på mark med naturvärdesklass 1 och 2. Risker är stora att man gör betydligt mer skada än nytta om man utför åtgärderna i värdefulla och känsliga områden. I *PM Naturvårdsåtgärder Ryssbergen* står det att man i det planerade naturreservatet ska ”Skapa död lövved genom att döda och skada lövträd, t.ex. Genom att ringbarka, skapa högstubbar, toppkapa eller kraftigt beskära kronan (på ca 10–15 % av lövträden i området)”. Den här typen av åtgärder kan i bästa fall gynna arter som är beroende av död ved i skogar där det råder brist på död ved. Men i Ryssbergen finns det redan stora mängder död ved och åtgärderna riskerar istället att skada områdets mycket höga natur- och rekreativvärden.

Calluna skriver också att: ”Skyddsåtgärdernas syfte är att nyskapa eller förstärka livsmiljöer någonstans i eller i närheten av planområdena. Skyddsåtgärderna kan genomföras samlat i ett område, eller spritt i flera mindre områden. Skyddsåtgärderna ska genomföras så pass nära planområdena att de berör samma hemområde (d.v.s. inom ett område på 200 hektar).”

I Länsstyrelsens beslut om artskydd och i Ekologigruppens *PM Naturvårdsåtgärder Ryssbergen* återfinns dock inte något om att skyddsåtgärder ska vidtas inom samma hemområde. Utöver åtgärder i Ryssbergen föreslås åtgärder i Duvnäs Utskog som ligger 3,5 km från Ryssbergen inom 400 ha (och inte 200 ha som Calluna förordar). Duvnäs Utskog kan orimligt vara samma hemområde för de individer som uppehåller sig i Ryssbergen. Detta visar på svårigheten med att hitta lämpliga livsmiljöer för den mindre hackspetten i Ryssbergens närhet och gör att resonemanget om skyddsåtgärder inom samma hemområde faller.

Exempel på skyddsåtgärder som nämns är att lämna döende och döda stående lövträd, att lämna efterträdare samt att spara äldre lövträd, i synnerhet levande aspträder. Men detta är ju ingen åtgärd, det är ju bara att inte göra något d.v.s. fri utveckling!

De skyddsåtgärder som föreslås går i stor utsträckning ut på att skapa död ved. Men död ved är ingen bristvara i Ryssbergen, men triviallövskog är däremot det. Med andra ord tar man nästan helt bort det som är en bristvara, vilket man sedan försöker kompensera med det som det redan finns gott om. Problemet med de skyddsåtgärder som beskrivs i PM är att de syftar till att öka

kvaliteten i den kvarvarande omgivande naturmarken, men som vi tidigare konstaterat är det inte avsaknad av kvalitet som är det kritiska i Ryssbergen utan kvantiteten och den minskning av areal som planen innebär.

Även detaljplanens påverkan på fladdermöss har utretts. Området anses ha begränsade värden för fladdermöss men ändå har sju arter, varav två rödlistade, påträffats i planområdet vid en inventering 2017. Områden med minst sex arter anses som artrika områden gällande fladdermöss. Att Ryssbergen då skulle ha begränsat värde för fladdermöss är en tveksam slutsats. Som det enda större grönområdet på västra Sicklaön borde området med sina sju arter anses ha mer än begränsat värde för fladdermöss i en annars i stor utsträckning hårdexploaterad del av Nacka kommun. Under inventeringen 2019/2020 påträffades fem arter. I mkb:n framgår att: *”Avsaknaden av mustasch- /taigafladdermus och brunlångöra i 2019 och 2020 års inventering kan vara en tillfällighet men det följer mönstret i flera andra inventeringar där ljusskygga fladdermöss (som dessa båda är) och skogsarter minskar i stadsnära områden.”* Vidare att: *”Vid inventeringen 2017 drogs slutsatsen att fyra arter bor i eller i närheten av området, baserat på deras närvaro under tidig sommar. Vid inventeringen 2019 fann man inga tecken på detta.”* Ryssbergen är förmodligen inget optimalt område för fladdermöss med tanke på karaktären av till stora delar mager tallskog. Men fladdermöss förekommer i området och sju arter har trots allt påträffats. En stor del av området som exploateras utgörs också av lövskog som kan antas vara mer rik på insekter än tallskogen. Exploateringen missgynnar därmed fladdermössen.

Planområdet ligger dessutom i kant med Värmdöleden, vilket är en barriär för fladdermössen. Fladdermössen missgynnas dessutom av artificiellt ljus, vilket kommer att öka om detaljplanen genomförs. Som skyddsåtgärd föreslås åtgärder för att minimera påverkan från belysning. Även om de föreslagna skyddsåtgärderna genomförs krymper livsmiljön för fladdermössen och detaljplanen missgynnar således fladdermössen.

Ekologigruppen och länsstyrelsen hävdar felaktigt att Ryssbergens naturreservat är en kompensationsåtgärd. En kompensation måste tillföra något nytt som inte finns eller redan finns på platsen eller hade gjorts annars, s.k. additionalitet. För att kunna bedöma om naturreservatet är en kompensationsåtgärd beror på hur mana tror området skulle utvecklas utan åtgärderna. Det troliga gällande Ryssbergen är att skogen skulle stå kvar i framtiden. Skogsbruk är inte lämpligt på platsen av flera skäl. De strandnära delarna är skyddade av strandskyddet. Den mest sannolika utvecklingen av området om detaljplanen och naturreservatet inte genomförs är att området blir kvar som naturområde.

Det framgår inte i någon utredning eller i länsstyrelsens yttrande varför inte hela den kvarvarande delen av Ryssbergen planeras att skyddas som naturreservat utan endast en mindre del, 44 % av Ryssbergens yta, samt att ett tidsbegränsat naturvårdsavtal istället ska gälla i skogsområdet väster om Marinstadsvägen. I Ekologigruppens *PM Naturvårdsåtgärder Ryssbergen* står följande *”Nacka Mark Exploaterings ambition är att platsens unika naturvärden i så stor utsträckning som möjligt ska finnas kvar, både för medborgarna i Nacka kommun, men även som en del i Stockholmregionens ekologiska system. Därför avser Nacka Mark Exploatering att tillsammans med Nacka kommun avsätta en större del av området som naturreservat. Genom att bilda ett naturreservat kan markens unika värden skyddas för framtiden. Naturreservatet kommer att bildas då detaljplanen ägt laga kraft. Reservatsbildning anses vara en skyddsåtgärd som gynnar spillkråka, duvhök, mindre hackspett, samt fladdermöss långsiktigt.”*

Ekologigruppen hävdar felaktigt att en större del av Ryssbergen ska skyddas som naturreservat. Vidare skriver de *”Reservatsbildning anses vara en skyddsåtgärd som gynnar spillkråka, duvhök, mindre hackspett, samt fladdermöss långsiktigt.”* utan att motivera på vilket sätt som

reservatsbildningen är en skyddsåtgärd som gynnar de uppräknade arterna. Föreningen förstår inte resonemanget med att inrättande av ett naturreservat kan anses vara en skyddsåtgärd och gynna de ovan uppräknade arterna med tanke på att den totala ytan värdefull naturmark faktiskt krymper. Till detta kommer störningseffekter i det planerade naturreservatet från den planerade bebyggelsen.

Länsstyrelsen anger att det för att säkerställa den kontinuerliga ekologiska funktionen för arterna spillkråka, duvhök, mindre hackspett samt arter av fladdermöss, avser att skydda ett område om ca 4,5 ha väster om aktuellt planområde, fastigheten Sicklaön 39:1, att genom naturvårdsavtal. Men det området av Ryssbergen består främst av mager och gles hållmarkstallskog som inte alls gynnar den mindre hackspetten.

Sammantaget anser föreningen att föreslagna skyddsåtgärder inte kan väga upp mot exploaterings negativa konsekvenser för naturmiljön. Vi vill påpeka vad som sägs i mkb:n: *”Även med föreslagna skyddsåtgärder bedöms konsekvenserna för naturmiljön bli stora negativa.”*

3. Planen strider mot miljö kvalitetsnormerna för luft

Enligt planhandlingarna överskrider inte miljö kvalitetsnormerna (mkn) för luft vid några vistelsezoner. Däremot sägs i miljöredovisningen att: *”På parkeringsytan bedöms halter precis under norm förekomma, främst på den västra delen där effekten av byggnaden och ett högre trafikflöde påverkar halterna.”* Parkeringsytan borde rimligen betraktas som en vistelseyta och att mkn ligger precis under norm är allvarligt. Det finns med andra ord en uppenbar risk för överskridande av miljö kvalitetsnormerna för luft längs med Värmdöleden under vissa omständigheter såsom vid ökade trafikmängder och förändrade väderförhållanden. Precis som med mkn för ytvatten är överskridande eller risk för överskridande av mkn för luft anledning att bedöma påverkan som betydande och bör därmed behandlas i mkb:n. Miljömålet för PM10 nås vid större delen av den planerade bostadsbebyggelsen, men bedöms inte nås på parkerings- och vistelsezonerna mellan bilhallen och Värmdöleden.

4. Planen strider mot EU:s vattendirektiv, dagvattenfrågan kan inte lösas inom planområdet

I miljöredovisningen sägs att: *”Eftersom området idag i huvudsak är naturmark med naturlig rening och fördröjning är det mycket svårt att åstadkomma samma låga föroreningshalter och fördröjning efter att området har bebyggts.”* Detta är i sig anledning till att inte bebygga området över huvud taget.

Vidare framgår det i miljöredovisningen att: *”Trots att omfattande reningsåtgärder föreslås inom detaljplaneområdet så visar föroreningsberäkningarna på en ökning av föroreningshalter och mängder ut från detaljplaneområdet mot både vattenförekomsten Strömmen och Järlasjön. Kompensationsåtgärder utanför planområdet kommer därför att bli nödvändiga att genomföra. Detta kommer att säkerställas genom att kompensationsåtgärder kommer att skrivas in i exploateringsavtal med exploatören.”*

Den planerade bebyggelsen i Ryssbergen kommer att öka tillförseln av dagvatten och öka föroreningshalterna i dagvattnet till vattenförekomsten Strömmen som bedöms ha otillfredsställande ekologisk status och Järlasjön som ingår i vattenförekomsten Nackaån. Järlasjön uppnår idag inte God Ekologisk Status varken ur biologisk eller kemisk synpunkt. Detta beror främst på överskott av kväve och fosfor liksom av en rad tungmetaller och organiska

ämnen skadliga för människa och ekosystem. Vattenförekomsterna bryter mot flera lagbundna miljö kvalitetsnormer. Ytterligare tillskott av dessa ämnen är inte tillåtna utifrån den skärpning av lagstiftningens praxis som skett efter EU-domstolens s.k. Weserdom.

Som vi nämnt tidigare påverkas möjligheterna att uppnå miljö kvalitetsnormerna påverkas negativt av planen eftersom man tillför föroreningar. Förbättringsåtgärderna i exploateringsavtalet har man möjlighet att göra ändå, utan att exploatera Ryssbergen. Det finns dessutom inga garantier att kompensationsåtgärderna får full effekt eller att de har tillräcklig reningsgrad över tid. Det finns en osäkerhet i kompensationsåtgärdernas effektivitet medan det inte råder någon osäkerhet om detaljplanens negativa effekter på vattenförekomsterna.

5. Detaljplanen ger påtaglig skada på riksintresset Kust och skärgård

Av mkb:n framgår att bebyggelsen kommer att vara synlig från Saltsjön på en sträcka om cirka 450 meter, men att: *"Byggnadsvolymer är i dessa vyer dock i huvudsak koncentrerade bakom Svindersviksbron vilket minskar intrycket av dess påverkan på de obebyggda bergslutningarna."* Längre fram i mkb:n kan man läsa att: *"I sammanhanget ska nämnas att bebyggelsens synlighet kommer att variera med var betraktaren befinner sig. Bebyggelsen kommer troligen bli mer synlig från en högre höjd över vattennivån, som exempelvis från en Ålandsfärja."* Eftersom trafiken av Ålandsfärjor både är omfattande i kombination med att många personer reser med dem bör man räkna med att riksintresset för det stora flertalet människor som kan uppleva riksintresseområdet från vattnet kommer att påverkas mer än vad som framgår av underlagsmaterialet. För att bedöma påverkan på vyerna från farleden har fotomontage tagits fram och vyerna utgår från cirka 2 meter över vattennivån, vilket motsvarar ungefär ögonhöjd i en segelbåt. Men hur det ser ut från t.ex. Ålandsfärjor, då man befinner sig på en betydligt högre nivå än 2 m över vattenytan, presenteras inte vilket är en stor brist och hela resonemanget ger en felaktig bild av upplevelsen av riksintresset för det stora flertalet.

I mkb:n står att: *"Planförslaget bedöms sammantaget innebära måttliga negativa konsekvenser för kulturmiljön då det innebär en märkbar påverkan på riksintresset för Stockholms farled och inlopp. Den gröna siluetten kommer dock huvudsakligen att kvarstå och därmed bedöms ingen påtaglig skada uppstå på riksintresset. Andra pågående planer i Nacka, vars byggnader också kan bli synliga från farleden bidrar till att ytterligare påverka riksintressets uttryck."*

Föreningen menar att påverkan från 10-våningshusen bör betraktas som påtaglig skada på riksintresset och i synnerhet om man lägger till den kumulativa effekten av andra bebyggelseplaner i Nacka.

Ronny Fors

Ordförande i Naturskyddsföreningen i Nacka

ronny.fors@naturskyddsforeningen.se

Lagavägen 15, 128 43 Bagarmossen

Tel: 073-802 45 43